

Karadeniz'de Hoca Olmak

Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

EDİTÖR

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Trabzon Kitaplığı: 6
Geleneksel Kültür Dizisi: 2

Yayın Koordinatörü
Erdem Zekeriya İSKENDEROĞLU

Yayın Danışmanı
Emre GÜLSEVER

Karadeniz’de Hoca Olmak
Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

Editör
Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Yayın Ekibi
Doç. Dr. Süleyman GÜR
Doç. Dr. ŞenoI SAYLAN
Doç. Dr. Eyüp ÖZTÜRK
Doç. Dr. Fatih TOPALOĞLU
Öğr. Gör. Ahmet Cevdet KARACA

Proje Asistanları
Fatma Rabia DÜZENLİ
Serpil ARSLAN
Cansel AKGÜL

Teknik Destek:
Murat DAVULCU (Yönetmen)
İdris AKYÜZ (Yönetmen Asistanı)

ISBN: 978-975-7770-65-7
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 48884

Kitap Tasarım
Salih PULCU

1. Baskı, Aralık 2023
Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 117

Baskı-Cilt
Seçil Ofset 100. Yıl Mahallesi
Massit Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No: 77 Bağcılar İSTANBUL
Sertifika No: 44903

Trabzon Büyükşehir Belediyesi
Gülbaharhatun Mahallesi
Kahramanmaraş Caddesi No.159
Ortahisar TRABZON
Yayınevi Sertifika No: 48884

Önsöz

Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat başlıklı proje, 1900-2000 yılları arası geleneksel İslâmî ilimlerin tedrisine Trabzon özelinde yoğunlaşmıştır. Bu tarihsel süreçte olayların içinde yer alanlar ya da etkin isimlere yetişerek onlara talebe olanların anlatımları merkeze alınarak din eğitimi, dinî tedrisatta öne çıkan isimler, bu hocaları besleyen ilmî damarlar, şehrin bu açıdan ülkemize etki ve katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı’nın yıkılışını ve Türkiye Cumhuriyeti’nin de kuruluşunu görmüş; yani bir nevi geçiş kuşağı olan kimselere yetişmiş, çoğunlukla 1930-1940 sonrası dünyaya gelen büyüklerimizin birer birer aramızdan çekildiğine üzülen şahit olmaktayız. Onların hocalarına ve kendi hayat serüvenlerine dair anlatacaklarının hem yakın dönem Trabzon hem de ülkemizin yaşadığı siyasal, sosyal, kültürel ve dinî değişimler açısından önemli olduğu düşüncesi, bu projenin hayata geçmesinde belirleyici olmuştur. Bu amaçla bir şekilde dinî gelenekle bağı bulunan veya imam-hatip liseleri, ilâhiyat fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlara katkısı olmuş bazı isimler tespit edilerek, kendileriyle görüşmeler yapılmıştır. Dönemsel bazı detayları elde etme adına, önceden bir çalışma yapılarak hocalarımıza hazırlanmış bazı sorular yönlendirilmiş olsa da, anlatımın seyri mülâkatları şekillendirmiştir. Yani teknik anlamda yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Proje ekibinin heyecanla giriştiği bu çalışmanın, onlar açısından alışılmış bir akademik faaliyet olmadığı belirtilmelidir. Dolayısıyla ortaya çıkan ürün, daha öncesinde kamera ve yayın tecrübesi bulunmayan bir ekibin mütevazı çalışması olarak görülmelidir. Sürekli video veya film kültürünün her geçen gün çitayı yükselttiği bir ortamda, hocalara dair anlatıları kayda almanın, teknik anlamda “göz dolduracak” çalışma beklentisi doğurması şaşırtıcı bir durum değildir. Ancak bu projenin odağında, ekranı dolduracak veya popüler kültürü besleyecek işlerden çok, bölgeye dair arşiv bırakma amacı yer almaktadır. Yani bu proje, her şeyden önce Trabzon hafızasına katkı sunmak, yakın döneme yönelik akademik çalışmalara veri hazırlamak ve biraz da yaşadığımız coğrafyaya karşı sorumluluğu bir nebze olsun yerine getirmek niyetiyle hayata geçirilmiştir. Uygulama esnasında aşılamaz güçlüklerle karşılaşılmasa da her şeyin beklendiği veya planlandığı gibi yürütülebildiği de söylenemez.

Her çalışma gibi önünüzdeki projenin sınırlarını da çalışmanın “konusu” ve “hedefleri” belirlemiştir. Yani kısaca: Trabzon ve çevresinde dinî hayatın öne çıkan yönleri ve etkin isimlere dair tanıklıklar. Bu hususu tespit noktasında proje ekibinin gözettiği ve tercihte bulunduğu hassasiyetlerin bir eksiklik gibi algılanması doğru olmayacaktır. Mesela ho-

calarımızın da en az bizler kadar hassas olduğu tarihsel kişiler, kurumlar ve bazı kitlesel yapıları doğrudan zan altında bırakacak veya bu anlamda tartışmaya sebebiyet verecek beyanlardan kaçınılmıştır. Bu noktada olgusal durumlara yer verilmesi tercih edilmiştir. Yani yakın dönemin düşünsel tarihi, siyasal hareketleri üzerine çalışan ve belli grupların siyasetle ilişkisi üzerine akademik anlamda yoğunlaşanların bir eksiklik gibi görebileceği kapalı noktalar, projenin kuşatıcı hedefleri ve polemiklerden sakınma anlayışının bir sonucudur. Bu durum akademik tutarlılık ve tarihsel olayları mümkün olduğu kadar müdahalesiz aktarmaya çalışma anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda bizlerle görüşmeyi kabul eden hocalarımızın da yaptıkları konuşmalarda aynı hassasiyetleri paylaştığını gözlemlememiz bizleri fazlasıyla memnun etmiştir.

Proje kapsamında, “Karadenizli Hoca” üst vasfını taşıyan, Trabzonlu kırk hocayla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin bir kısmı, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde, bir kısmı İstanbul, Ankara, Bursa ve Sakarya’daki farklı mekânlarda, bir kısmı da hocaların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Bizleri evlerinde ağırlayan hocalarımıza ve aile fertlerine misafirperverliklerinden ötürü teşekkür ederiz. Yine bizlere mekân tahsis eden, kurumsal olarak destek olan ilâhiyat fakültelerine, resmî ve özel kuruluşlara şükranlarımızı sunarız. Ayrıca, bazı hocalarımız rahatsız olmalarına rağmen görüşme taleplerimize olumlu cevap vermişlerdir. Bu hocalarımıza hassaten teşekkür eder, her birine sıhhat ve afiyetler dileriz.

Online olarak erişime açılan bu görüşmeler pek çok farklı mekânda ve çeşitli şehirlerde oldukça yorucu bir koşuşturmayla kısa bir sürede gerçekleştirilmiştir. Özellikle resmî işler, kurumsal işleyiş ve beklenmedik bazı olaylar projenin yapılabilmesi için belirlenen sürenin büyük bir kısmından proje ekibini mahrum etmiştir. Bu da, çekimlerin yapılması, kayıtların tek tek gözden geçirilmesi, özel konulara değinen fragmanların belirlenmesi, konuşmaların dökümü, basımı gibi çalışmalarını az bir zamanda ve yoğun bir tempo içerisinde yapmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu proje, sorumluluk olarak proje ekibini bekleyen akademik faaliyetlerin aksamadan yürütülmesiyle birlikte kısa sürecek bir sürede hazırlanmak durumunda kalmıştır. Özellikle dökümlerin kısa sürede okunmasının gerekli oluşunun yanı sıra bunların tashihi ve gerekli bazı müdahalelerin yapılmasının ayrı bir akademik yük olduğu vurgulanmalıdır. Bu anlamda bazı konuşmalara müdahalenin bizi son derece zorladığı belirtilmelidir. Bu zorluklara rağmen bazen yazı dili bazen konuşma dili bazen de ikisi arası bir vasatın öne çıktığı bir kitap teşekkür edebilmiştir. Metinler okunurken zorunlu olarak bazı cümlelere editöryal dokunuşların yapıldığı, ihtiyaç durumunda anlamı bozmayan takdim ve tehirlerle başvurulduğu, tekrarların ve konuşma dilinin bir sonucu olan bazı belirsizliklerin çıkarıldığının göz önünde tutulması beklentimizdir.

Görüşmelerde hocalara; kendi aile fertleri, aile çevresinin ilme ilgisi, çocukluk dönemleri, tahsilleri, hocaları ve yürüttükleri faaliyetlere dair sorular yöneltilmiştir. Onlar da zihinlerinde yer tuttuğu kadar ve bazen de bizim ısrarlı sorularımıza tahammül ederek

hatıralarındakileri aktarmışlardır. Aslında her birinin anlatımından; son bir asrın Trabzon'u, dinî ilimler sahasında önemli isimler ve yeni kurumsal dinî müesseselerin hangi vasatta kurulduğu ve yol aldığına dair bir tablo ortaya çıkmıştır. Bir hocayı ya da tarihsel bir olayı anlatırken her biri kendi veçhesinden baktığı ve bir detaya yoğunlaştığı için bütünün parçaları birleşmiş oldu. Meraklıları adına, yeni açılan imam-hatip liseleri-ilâhiyat fakülteleriyle medreselerin farkları veya benzeştiği hususlara dair ipuçları belirginleşmiş oldu. İlim adamı yetiştiren evler, ilmiye sınıfına mensup aileler, bazı köylerin "karizmatik" kişiler sayesinde bir merkez hâline gelişi, Trabzon'un 1950 sonrası yeni çehresi ve daha gencecik olan imam-hatip liselerinin inşasının hangi şartlarda gerçekleştiği gibi pek çok detay hocalarımızın konuşmalarının satır aralarında ilgililerini beklemektedir. Kısacası bu çalışma, kırk hocanın anlatımından oluşan mütevazı bir arşiv çalışmasıdır. Ayrıca mülâkatların tümünün kayda alınması ve bunların yayımlanması, ilerleyen yıllarda anlatıları daha da anlamlı hâle getirecek, Karadeniz ve Trabzon hafızasının canlı kalmasını sağlayacaktır.

Projenin ifade ettiği anlam, konusu, çıktıkları ve hedeflerinin anlatıldığı bir bölüm ve mülâkatların dökümünden oluşan bu kitap, projeyi kalıcı hâle getirecek unsurlardan birisidir. Özellikle değerlendirmelerin yer aldığı giriş bölümünde, bazı tespitler ve bağlantılarla mülâkatlar için hazırlayıcı bilgilere yer verilmiştir. Projenin akademik değerlendirme kısmı olarak da görülebilecek olan bu bölümün, akademik metinlerin yoruculuğu yerine, daha ziyade akıcı olması hedeflenmiştir. Bunda da projenin hedef kitlesi yönlendirici olmuştur. Zira bu projeye ilgili çıktılar, sadece akademik çalışma yapanları değil, yakın döneme ve Trabzon'a ilgi duyan herkesi ilgilendirmektedir. Bu bölümde, hem mülâkatlarla uyumlu olsun, hem de okurlar için mülâkatları anlamlı hâle getirsin diye genel tabloyu göstermek amacıyla temel olabilecek bazı örneklere ve isimlere yer verilmiştir.

Çalışmamız pek çok kişi ve kurumun desteğiyle gün yüzüne çıkmıştır. Öncelikle projeyi kurumsal anlamda sahiplenen Trabzon Üniversitesi İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ve destekleyen Trabzon Büyükşehir Belediyesi'ne teşekkür ederiz. Kurumlar adına da özellikle Trabzon Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Emin Âşıkutlu ve Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Zorluoğlu, ayrıca en az onlar kadar kurumlar adına çalışmaları takip eden İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Doç. Dr. Süleyman Gür ve Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı Erdem Zekeriya İskenderoğlu beylere müteşekkirimiz. Projeyi yoğun akademik çalışmaları ve çeşitli sorumluluklarına rağmen sahiplenip yürütücülüğünü yapan Doç. Dr. Selim Demirci ve araştırmacı olarak sahada çalışan Doç. Dr. Eyüp Öztürk, Doç. Dr. Şenol Saylan, Doç. Dr. Fatih Topaloğlu, Doç. Dr. Süleyman Gür ve Öğr. Gör. Ahmet Cevdet Karaca beyefendilerin emekleri önünüzdeki çalışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma fakültemizden ve ihtisas kursumuzdan mezun öğrencilerimizin de yer aldığı proje olması hasebiyle de bizim için ayrı bir anlam taşımaktadır. Bundan dolayı projeye katkı sunan lisansüstü

bursiyer öğrencilerimiz Fatma Rabia Nur Düzenli, Serpil Arslan ve Cansel Akgül'e müteşekkirimiz. Projemizin teknik sorumluluğunu üstlenen yönetmenimiz Murat Davulcu ve asistanı İdris Akyüz beylere de özverili çalışmalarını için teşekkür ediyoruz. Metinlerin dökümünde bazı bölümlere göz atarak bizlerle fikirlerini paylaşan sayın Mustafa Çil, Murat Ustakurt, Abdulkerim Malkoç, Mahmut Ayyıldız, Murat Arif Güney, Nur Kübra Demirci, Ayşegül Balık, Sema Berber, Merve Vildan Ata ve Semih Aras'a da teşekkür borçluyuz.

Hassaten bizlerle görüşmeyi kabul eden, evlerinde, köylerinde, çalıştıkları kurumlarda bizleri ağırlayan hocalarımıza şükranlarımızı sunuyoruz. Son olarak "Trabzon'u hocalarla anılan bir şehir" hâline getiren tüm büyüklerimizi de hayırla yâd etmek istiyoruz. Zira arkalarında; şahsiyetli duruşlarıyla, dinmek bilmeyen gayretleriyle, bereketi günümüze kadar ulaşan talebeleriyle ve eserleriyle kendilerinden bahsedilecek temiz bir hayat bıraktılar. Ahirete irtihal etmiş olanlara rahmet, hayatta olanlara da sıhhat ve afiyet diliyoruz.

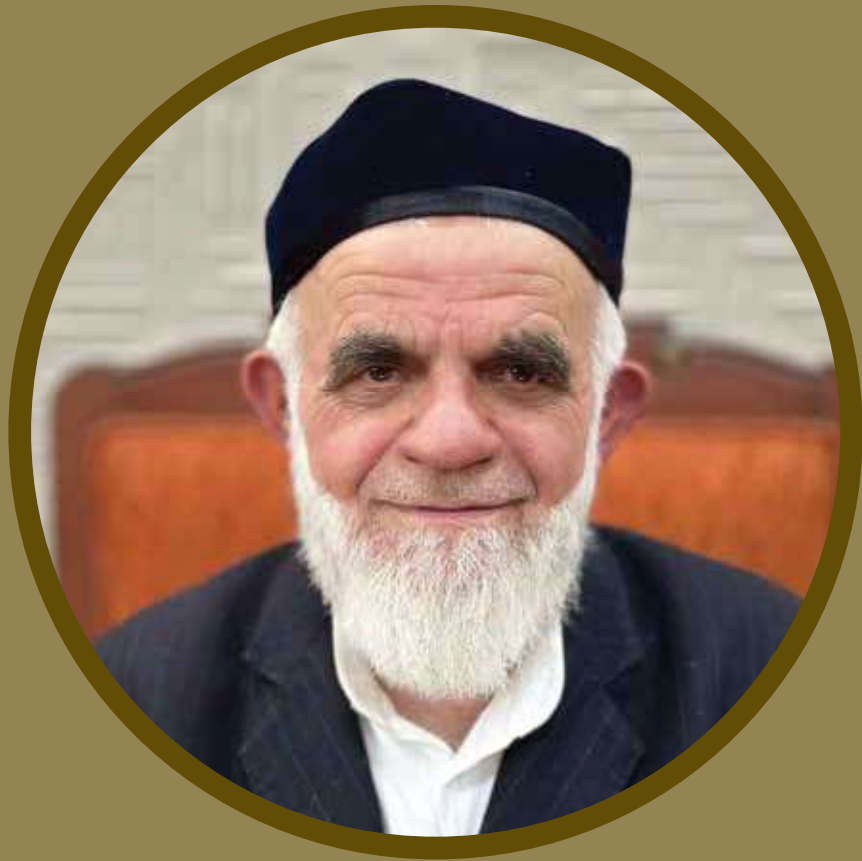
Trabzon 2023

Doç. Dr. Süleyman GÜR

İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Proje Yürütücüsü

Ahmet Özdemir

1948 yılında Arsin'in Yolüstü köyünde (Hara) doğdu. Yine Arsin'in Çubuklu (Cizar) köyünde Yusuf Uzun Hoca'dan sarf, nahiv, hadis, tefsir, kelam, fıkıh, akaid, ferâiz gibi dersleri okuyarak icâzet almıştır. Abdurrahman Efendi'den ferâiz okudu. Manisa'nın Salihli ilçesinin Hasalan köyünde iki sene imam olarak görev yaptı. Askerden sonra bir yıl kendi köyünde fahrî imamlık yaptı. Yeşilyalı, Fatih Mahallesi'nde dört yıl fahrî, imamlık imtihanlarını kazanarak 4 yıl da resmî olarak görev yaptı. Trabzon'un Merkez Yeşilyurt köyünde 1979 yılına kadar imamlık yaptı. Daha sonra Kur'an kursu öğretmenliği imtihanına girerek kazandı ve 79 yılından beri bu görevini sürdürdü. Emekli oldu. Hâlen Yeşilyalı İlme Hizmet Vakfı ve Trabzon Kuran Kursları Dernekleri Federasyonu Başkanlığı'nı yürütmektedir.

Görüşme Fatih Topaloğlu tarafından, Arsin Yeşilyalı'daki Hacı Hasan Efendi Külliyesi'nde gerçekleştirilmiştir.

Bugün 21 Haziran 2023. Trabzon Üniversitesi İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Trabzon Büyükşehir Belediyesi iş birliğinde hazırlanan *Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dini Hayat* adlı proje kapsamında Ahmet Özdemir hocamızla görüşeceğiz.

Kıymetli hocam kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Euzü billahi mineşşeytanirracim. Bismillahirrahmanirrahim.

Elhamdülillahi Rabbil âlemin. Vessalâtü vesselamu alâ resûlina Muhammedin ve ala âlihi ve sahabihi ecmain.

1948 yılında Arsin’in eski adı Hara yeni adı Yolüstü köyünde doğdum. Babamın adı Osman, annemin Sabire’dir. Annemle babam çiftçilikle uğraşıyordu. Kendi köyümde 4-6 yaş öğrencilerin gittiği sıbyan mektebinde Mustafa Akgül, Ali Kara hocalarımızdan iki sene okudum. O zaman buna çok önem veriliyordu. Başlayışı da bitışı de törenle oluyordu, hediyeli oluyordu. Ondan iki yıl sonra köyümüzde imam olan Salmangaslı Hoca diye geçen Abdurrahman Efendi’den iki yıl boyunca Kur’ân-ı Kerim’in belli sûrelerini ezberledim. Kur’ân-ı Kerim’i tam sağlam öğrendim. Ondan sonra da medrese eğitimi... Bugün işte sarf, nahiv diye bilinen medrese eğitimine başladım. Hocamızdan orada iki sene kadar bu ilmi tahsil ettim. Orada sarf, nahiv, *Emsile, Binâ, Maksûd, Avâmîl, İzhâr* gibi dersleri okuduk. Ondan sonra da oradan ayrılıp Arsin’in bugünkü adıyla Çubuklu, eski adıyla Cizara diye bilinen bir köyünde Yusuf Uzun Hoca’nın açmış olduğu medreseye gittim. Orada 1965-66 yılına kadar okudum. Orada çok zor şartlar altında okuyorduk.

Burada bir hatıramı müsaade ederseniz anlatayım. Bir gün ders okurken bizi Arapça okuyor, diye şikâyet ettiler. Dokuz tane talebe ve hocamızı bir ipe bağladılar ve bizi Arsin’deki karakola getirdiler. O zaman Arsin’deki büyüklerimiz (şimdi hepsini rahmetle anıyoruz) bunu duyunca karakola geldiler. Dediler ki, derhâl bunları bırakıyorsunuz, yoksa Arsinliler buraya toplanıyor. Bizi tekrar derhâl Trabzon’a naklettiler. O zamanki vali Vefa Poyraz, bizi böyle görünce çok üzüldü, valiliğin arkasına bizi aldı, orada ellerimizi çözdürdü, hepimizi öptü. Bu vatanın gerçek evlatlarınsınız dedi ve bize orada bir yemek ikram etti. Vali bey, hocamıza, “Senin ilkokul diploman var mı?” diye sordu. Hocamız, yok, diye cevap verdi. Hemen Milli Eğitim müdürünü çağırdı ve dedi ki, buna bir ilkokul diploması ver. “Kur’an kursunuz resmî mi?” diye sordu. O zaman böyle bir resmiyet yok. Müftüyü çağırdı, hemen buna bir resmî Kur’an kursu belgesi ver. Bu hatırayı o arada yaşadık. En önemli yaşadıklarımızdan birisidir. Allahu Teâlâ o hocamıza da, valimize de, o gün bize destek olan Arsin eşrafına da rahmet eylesin.

Orada biz okurken sabahleyin saat sekizde annemizin bize verdiği bir çorbayla gelir akşam saat dörtte aç dönerdik. Çünkü ne kantin ne yemek ne de hiçbir şey vardı. Para da yoktu. O yolda Zehra nenem başta olmak üzere 5-6 tane yaşlı nenem vardı. Biz oradan geçerken Çubuklu’nun yaşlı naneleri Havva nenem, Zehra nenem, Ayşe nenem bizi yollarda, yağmurda, karda, soğukta bekler; bizi gördükleri zaman, “Yavrum, siz açsınız.” diyerek ellerindeki ya bir yumurta ya pişirilmiş bir mısır ya ekmek içinde biraz peyniri bize ikram ederlerdi. Hem bizi sever okşar hem de ellerindekileri bize verirlerdi. Biz bunu hayat boyunca unutmadık. Onların cenazelerine tek tek gittik. Ancak helallik almakta zorluk çektik çünkü duygulandık. Allah Teâlâ hepsine rahmet eylesin. O gün o köyde okumamıza sebep olanlara da rahmet eylesin.

Oradan 1965'te icâzet aldım. Askere gittim. Ondan sonra askere gitmeden önce Manisa'nın Salihli ilçesinin Hasalan köyünde iki sene imam olarak görev yaptım. Köyde hem Sünnî hem de Alevî vatandaşlarımız vardı. Ben hepsiyle çok iyi geçinirdim. Beni hepsi severdi. Askerden sonra bir yıl kendi köyümde fahrî imamlık yaptım. Burada Yeşilyalı'nın Fatih Mahallesi'nde dört yıl kaldım. Orada imamlık imtihanına girdim, kazandım. Trabzon'un merkez Yeşilyurt köyünde 1979 yılına kadar imamlık yaptım. Daha sonra Kur'an kursu öğretmenliği imtihanına girdim. 1979 yılından bu ana kadar buradayız. Burda eskiden cami, kurs yoktu. Camiinin altı vardı sadece. Hem mescit hem yemekhaneyi (Allah devletimize zeval vermesin) yardımlarla yaptık. Bugün Yeşilyalı'da dört tane Kur'an kursu var. İki kız iki erkek 600 civarında öğrenci var. Bir de on iki dönüm üzerine 13.500 metrekare kapalı alanı olan bir külliye var. İnşallah Kurban Bayramı'ndan sonra İslâm dininin hizmetine, devletin, milletin, ümmetin hizmetine açacağız. O günden beri buradayım, emekliyim, Yeşilyalı İlme Hizmet Vakfı'nın başkanlığını ve Trabzon Kuran Kursları Dernekleri Federasyonu başkanlığını yürütmekteyim.

Teşekkür ederiz hocam. Şimdi kısaca özetlediğiniz hayat hikâyenizin biraz daha detaylarına inmeye çalışalım. Sıbyan mekteplerinden bahsettiniz. Buradaki derslerinizi, hocaların kendi hanelerinde mi yapardınız? Yoksa ortak bir alan mı vardı? Girişinde ve bitirmede birtakım merasimler yapıldığını söylediniz. Biraz bunları detaylandırabilir misiniz?

Cuma kılınmayan mescitler vardı. O mescitlerde okurduk. Böyle sıkıntılı zamanlarda hocalarımız evlerini bize açardı, evlerinde okurduk. Hanımları da bize annelik yapardı. O samimiyeti özlüyoruz şimdi. Bizim her şeyimizle ilgilenirlerdi. Oturmamız, kalkmamız, ders çalışmamız, hatta elbise-lerimizi de alıp yıkar, ayakkabılarımızın çamurunu, kara lastiklerimizi o anneler temizler, kapıya dizerlerdi. Hepsine Cenab-ı Hak rahmet eylesin.

Abdurrahman Hoca'dan bahsettiniz. Medresede kendisinden okudunuz. Biraz kişiliğinden, sizin üzerinizdeki etkilerinden, eğitim-öğretim metodundan bahsedebilir misiniz?

Hocamız, ihlaslı, samimi, ibadetine düşkün, insanlara çok iyi bakan, insanları ötelemeyen bir insandı. Bir keresinde o olmadığı zaman ben ondan cesaret alarak vaaza çıktım. O camiye girince tabii dünya benim başıma yıkıldı. Hoca geldi, ben nasıl vaaz edeceğim, diye düşündüm. Dedim ki, hoca beni şimdi fırçalar. Çıkınca bana şöyle dedi: "Bana böyle bir talebe nasip ettiği için Rabbime hamd olsun. Ne kadar güzel konuştun." Hâlbuki güzel konuştuğum falan yok. Ancak insanları ileriye hazırlamak, önlerini açmak, onları motive etmek onun karakterini ortaya koyuyordu. İnsanları seven, ömrü boyunca hiç resmî görev almayan, bir hocamızdı.

Abdurrahman Hocaefendi'nin hocaları hakkında bilginiz var mı acaba?

Bizim yetiştiğimiz devrede, Arsin hatta Araklı civarında, "İncesulu Hocalar" diye adlandırılan kimseler varmış. Bunlar Gümüşhane'nin İncesu köyündenmiş ve akraba olarak hepsi hocaymış. Hatta onlardan birisini anmadan geçmemek lazım: Osman Efendi. Rus işgalinde komutanlık yapmış, burada büyük sevgisi olan ve Ruslara karşı başarılı mücadeleler, zaferli mücadeleler vermiş büyük bir âlim. Onlara "İncesulu Hocalar" deniyordu. Cenab-ı Hak hepsine rahmet eylesin.

Yusuf Uzun Hoca'dan icâzet aldınız. Yusuf Uzun Hoca'dan hangi dersleri okudunuz? Hangi eğitimleri aldınız?

Yusuf Uzun hocam, Çaykaralı Hacı Hasan Efendi'den okumuştum. Biliyorsunuz, Çaykaralı Hacı Hasan Efendi devrin en büyük âlimlerinden birisi. Ondan okumuş, ondan icâzet almıştı. Yusuf Uzun hocamızdan sarftan başladık. Sarf, nahiv, hadis, tefsir, kelâm, fıkıh, akaid, ferâiz gibi dersleri okuduk. Ama ondan okurken çevrede bulduğumuz başka hocalardan da zaman zaman yaz tatillerinde belli zamanlarda yaylaya gidip ders okurduk. Ferâiz dersi okuduğumuz çeşitli âlimler vardı. Onlardan birisi de az önce dediğimiz, Abdurrahman Efendi'ydî. Onun ferâizi çok güçlüydü, ondan ferâiz okuduk. Bizim başlıca ders aldığımız hoca, Yusuf Efendi'ydî.

Yusuf Hoca'dan o dönemde birlikte ders aldığınızı daha sonra sizin gibi hocalık yapan arkadaşlarınızın birkaçından ismen bahsedebilir misiniz?

Yusuf Hoca'dan ders alan, icâzet alan hocalarımızdan bu memlekete çok hizmet edenler oldu. Mesela onlardan birisi, Bilal Bülbül'dür. Trabzon Arsin'den bir gün minibüse binip giderken ön sırada biz, arka sıradaysa cemaat oturuyordu. Oradaki vatandaşlar birbirine diyor ki, "Bakın arkadaşlar! Eğer bu memlekette fetva, mesele sorup da fetva aldığımız kişi varsa şu önde oturan iki kişinin fetvasına inanın." O zaman o benim kulağıma eğildi ve dedi ki, "Biz ayvayı yedik. Bu millet, bize güveniyorsa laflarımıza dikkat etmemiz lazım." O çevrede Ferhat Azak hocamız var, kendisi hayattadır, Halil Küçük hocamız var, Çiçekli Kur'an Kursu'nu idare ediyor. Onun da 600 civarında öğrencisi var. Çiçekli Kur'an Kursu'nda çok büyük hizmeti var. Halil hocamız var. Çok da kalmadı maalesef. 18 kişiden 3-4 kişi kaldı.

Hocam bu sıbyan mektepleriyle ilgili bir şey daha açıklığa kavuşturmak isterim. Sıbyan mekteplerine erkek çocuklar giderdi ama kız çocukları da gelir miydi?

Hocalar bizi ayrı ayrı sınıflarda okuturdu. Kız çocuklar da hiç ihmal edilmezdi. Hatta anneler kız çocukların üzerinde biraz daha çok dururdu. Bunlar kızdır, her yere gidemezler, ama bunları kendi elimizle okutalım, cahil kalmasınlar, diye o günkü anneler (Cenâb-ı Hak rahmet eylesin) kız çocukların üzerinde daha çok durur, hocalarımız da kız çocuklarına bizden daha çok önem verirlerdi. Ben hâlâ o anlayışı takdir ediyorum. Bunlar anne olacak, evlat yetiştirecek, yuva kuracak derlerdi.

Peki, bu kız çocukları sıbyan mektebinden sonra da okuma imkânı bulurlar mıydı?

Tabii okula giderlerdi. Bizim köyde okul açıldığı zaman erkekler kadar kızlar da okulda okuyordu. Yani herkes gönderiyordu, okuyordu. Belki ileri safhalara giden çok yoktu. Fakirlik, imkânsızlıklar oluyordu. Ama gidenler gene de oluyordu.

Hocam askerlik sonrası dinî hizmetlerde bulundunuz. Biraz da bunlar üzerinde konuşalım isterseniz. Nerede görev yaptınız? O görev yaptığınız yerlerde hangi hizmetlerde bulundunuz? Talebe okuttunuz mu?

Allahu Teâlâ'nın lütfuyla az önce de söyledim, fahrî çalıştığımız zaman bile talebe okutmakla bu işe başladık. Benim bütün din gönüllüsü, din görevlisi arkadaşlarımdan istirhamım, eğer bir camide çocuk sesi çıkmıyorsa o caminin geleceği yoktur. Çocuk sesi muhakkak çıkmalı. Arkadaşlarımız çocuklarla ilgi kurmalı. Malumunuz, Resûlullah Efendimiz bir gün giderken çocuklara rastlıyor.

Selam veriyor. “Ne yapıyorsunuz?” diyor onlara. Onlar da, “Oynuyoruz, Ya Resûlellah,” diyorlar. “Peki, ben bu oyuna iştirak etsem, beni kabul eder misiniz?” diyor. Onlar da diyorlar ki, “Sen bu oyunu bilmezsin.” Diyor ki, “Bilmezsem öğretirsiniz.” Hz Ömer efendimiz diyor ki, “Ya Resûlellah, sen hep çocuklara selam veriyor musun?” “Siz vermiyor musunuz?” diyor. Çocuklara verilecek en büyük hediye onlara selam vermektir, onlara yaklaşımdır. Onun için ben görevim boyunca hep çocuklarla haşır neşir olup onların okumasıyla ilgilendim. Din görevlisinin bunu muhakkak yapması lazım geldiğini düşünüyorum. Onların gönlüne girdiğimiz zaman, onlar ileride kendilerini o caminin cemaati hissediyor. Bu dinin mensubu hissediyor. Ben onu gördüm. Başladığımdan bu güne kadar aynı şeyi hissettim ve arkadaşlarımıza da âcizane tavsiye ediyorum.

Siz talebe okuturken gerek hocalarınızdan etkilenererek gerekse kendi ürettiğiniz birtakım yol ve yöntemler var mıydı?

Tabii hocalarımızdan da aldığımız bazı şeyler var. Mesela Âşıkutlu Mehmet Efendi'den bir emekli müftü arkadaşımızla dinlediğimiz bir şey var. Hocaefendi Çifâruxsa köyünde ta'lim okutuyor. O zamanlar Of'a bağlıydı. O dönemde Kur'an Kursu yok hiçbir şey yok. Çocuklar orada gidip evlerde kalıyor. Evlerde anneler bunların yemeklerini pişiriyor, çamaşırlarını yıkıyor. Orada da bir anne var, altı tane çocuk evine almış fakat kocası bu işlerle pek alakalı değil. Adam ara ara gelir, Âşıkutlu Mehmet Efendi'nin dersinde oturur. Ara ara ona der ki, kalk bana bir kahve yap. Hocaefendi de hiçbir şey demeden gider kahve yapar ona götürür. Bir gün derler ki, “Hocaefendi, bu adam camiye de gelmiyor. Şimdi gelip sana emrediyor, kahve yap.” diye. Hocaefendi diyor ki: “Bunun öyle bir hanımı var ki, benim altı tane evladımı evinde bakıyor. O evlatların hatırına ben buna bir değil beş kahve yaparım.” diyor.

Yine bir gün Hacı Hasan Efendi'ye şöyle bir şey dedim: “Hocaefendi 55 senedir ders okutuyorsunuz. Biraz dinlenseniz olmaz mı?” Bana dedi ki, “Benim yorulduğumu kim söyledi? 55 kat daha heves var bende şimdi. Eğer mollalar bendeki hevesi anlayabilseler kısa zamanda hoca olacaklar. Fakat sana bir şey söyleyeyim; (Burası beni çok etkileyen hayatıma yön veren şeylerden birisidir) İlim yolu, Cennet yoludur. Sen, beni Cennet yolundan alıkoymak mı istiyorsun?” Orada Ebü'l-Hasen el-Eşarî Hazretlerinin bir olayını anlattı bana. Ebü'l-Hasen el-Eşarî Hazretleri yaşlanmış, 70 küsur yaşlarına gitmiş. Oğluna demiş ki, “Oğlum, git köle pazarına da, benim yaşımda bir köle satın al, gel. Ben onu azat edeyim de sevap kazanayım ömrümün sonunda. O da yedi tane köle pazarı gezmiş. O yaşta köle bulamamış, gelmiş babasına demiş ki, Ebü'l-Hasen el-Eşarî Hazretlerine: “Babacığım, emrini yerine getiremedim. Çok üzgünüm.” Niye, oğlum demiş. Köle pazarlarında senin yaşında köle bulamadım. İnsanlar senin yaşında köle bırakmamışlar. Hep azat etmişler. Evladım ser seccadeyi, demiş. Sermiş, oturmuş seccadenin üstüne. Secdeye kapanmış. “Ya Rabbi! Görüyorsun ya! İnsanların merhameti azdır. İnsanlar az acırlar. Ama onlar bile benim yaşımda köleyi bırakmamışlar, hepsini azat etmişler. Ben, senin kölenim. İnanıyorum ki, sen beni çoktan azat etmişsin” demiş. Orada ağlamış. Oğlu demiş ki, “Baba, niye bu kadar telaşlanıyorsun? Ömrün hep ilimle, irfanla, zikirle, şükürle geçti. Öğretmekle, öğrenmekle geçti. İlim yolunda geçti. Oğlum, demiş, “Bilmez misin yarış atları en büyük maharetlerini yarışın sonunda gösterirler. Ben de bu yarışın sonundayım.” Bu olayı cennet mekân Hasan Efendi bana anlattı.

Çalışmamıza yön veren konulardan birisi, Âşıkutlu Mehmet Efendi'ye de bir gün, ziyaretine gittik. “Efendi, duydum emekli olmuşsunuz. Doğru mudur?” Dedi ki, “Bunu sana kim söyledi?” Dedim ki, “Arkadaşlar söyledi.” Dedi ki: “Bir şey söyleyeyim sana da ömrün boyunca unutma. Din görevlisinin,

din âliminin emeklisi olmaz, rahmetlisi olur. Din görevlisi, din gönüllüsüdür, o ölene kadar devam edecek.” Bir de Ahmet Yaşar Efendi’den, müsaade ederseniz, bir şey anlatayım: Hocaefendinin yanına gittik. Bu Fetö darbe girişiminin 6-7 yıl öncesi. Hocaefendi bize dedi ki: “Siz biliyor musunuz ikinci Lawrens çıktı.” Biz de bu Araklı da meşhur olan, rahmetli oldu, Mecit Hocamızla beraberiz. Çiçekli’deki Halil Hoca da bulunuyor orada. Dedim ki: “Hocaefendi ikinci Lawrens ne zaman çıktı?” Dedi ki, “İşte Fethullah mı ne diyorlar”. Bu olaydan, 15 Temmuz darbe girişiminden, 6-7 yıl önce (Allahu Teâla mekânlarını cennet eylesin) bizi o zaman uyardılar. Herkesi uyardılar ve bize o zaman şunu dediler: “Bakın bu topraklar üzerinde, bu din üzerinde çoklarının emeli var. Son nefesinize kadar bütün gücünüzle çalışacaksınız. Unutmayın ki, cihad kıyamet sabahına kadar devam edecek.” Bunlar bizim hayatımızda çok etkili olan, çok iz bırakan, unutamadığımız anılar oldular.

Hacı Hasan Efendi’den bahsettiniz. Âşikkutlu Hocaefendi’den bahsettiniz. Ahmet Yaşar Efendi’den bahsettiniz. Bu hocalarla ziyaret sırasında mı bu görüşmeleriniz olurdu?

Ahmet Yaşar Efendi’nin sohbetlerine çok giderdik. Hacı Hasan Efendi’nin ziyaretten ziyade sohbetlerine gider, ilimlerinden istifade eder, sorularımız olduğu zaman gidip kendilerine sorardık. Hatta bu durumlarda ilginç şeylerle karşılaşırdık. Hacı Hasan Efendi’ye sorsak, “Ahmet Yaşar Efendi’ye niye sormuyorsun?” “O, benden büyük âlimdir. Ben şaşarım size, berrak su dururken bulanık sudan içmeye çalışıyorsunuz.” derdi. Birbirini yücelten, birbirine değer veren karşı karşıya geldikleri zaman birbirinin ceketini tutan, ayakkabısını hazırlayan. Bunları biz onlardan gördük. Bu edebi, bu terbiyeyi onlardan almaya çalışıyoruz.

Bu şekilde bahsedebileceğiniz başka hocalar var mı?

Bizim bu çevrede Sürmeneli Hacı Sefer Efendi diye büyük bir zat var. Onunla da uzun zaman görüştük. Hatta bir hatıram şöyle: Bir yerde yemek yiyoruz. Bir kişi de masamızın ötesinde yemek yiyor. Beni tanıyor, onu tanımıyor. Bana “Ya Ahmet Hoca, ben ömrümde bir şey murat ettim de ulaşamadım. Sürmeneli Sefer Efendi var. Onunla tanışmak istedim. Bir türlü buluşamadım.” dedi. Hâlbuki yan yana oturuyoruz. Baktım ki, Hocaefendi’nin yüzü kızardı, utandı, kafasını eğdi. O adama işaret ettim. Dedim ki, sen beni kapıda bul. Çıktık kapıya. Dedim ki, “Be adam işte yanımda oturan kişi odur.” Dedi ki, “Ben ne bileyim tanımıyorum ki.” Geldi Hocaefendi’nin elini öpmeye. Hocaefendi’nin gözünden yaş aktığını gördüm. Bu insanlar, dedi, bana bu kadar değer veriyor. Acaba bu değeri hak ediyor muyum? Sefer Efendi, ferâiz ilmini de çevresinde devamlı okutan, insanların kalbinde yer eden, onların gönüllerini fetheden, her zaman ders okutan, milletin derdiyle dertlenen birisiydi. Gönül insanları bunlar... Bir yazıda okumuştum. Diyor ki: “Cesetlerin doktorları var da gönüllerin yok mu? Hâlbuki diyor, ruhlar daha önemli. Onlara da doktor lazım.” İşte bunlar bizim çevremizdeki gönül doktorları, ruh doktorları. Allah hepsine rahmet eylesin.

Rize’den Zavendikli Mustafa Efendi. O da bize gelirdi, dua ederdi. O Hocaefendi de bu devrin en büyük âlimlerinden biriydi. Araklı’da Hacı İsmail Efendi vardı. Kardeşi Süleyman Ramazanoğlu. İstanbul’da bilmem tanıyor musunuz? Onun abisi. O da bu çevrenin gönül doktorlarından birisiydi. Allah rahmet eylesin. Öğrencilerimden birisi bana dedi ki, “Bu İsmail Efendi’nin makamı, mevki, şanı, şöhreti... Bu devlet başkanı mıydı? Bu Türkiye’nin en büyük zengini miydi ki cenazesinde bu kadar kalabalık oldu?” Dedim ki o, gönüller sultanıydı. Gönüllere girmişti. Allahu Teâlâ ona da gani gani rahmet eylesin. Araklı çok miktarda hoca yetiştirmiştir. İsimlerini sayarak bitiremeyiz.

Kimler var hocam mesela?

Aklımıza gelen Eşref Hocamız var. Eşref Kalaycı hocamız. Hâlen talebe okutuyor. Ahmet Şahin hocamız var. İstanbul Sultanbeyli’de hâlâ ders okutuyor. Süleyman Ramazanoğlu hocamız var. O da İstanbul’da okutuyor. Araklı, dinî ilimler bakımından zengin bir yerdir. Bir hatırayı burada söyleyeyim: Bir zaman karar ettik ki, bu Arsin Falkoz Kur’an Kursu’nun (Yeşilyalı Kur’an Kursu) bir etüdünü yapalım. En çok nereden talebe okumuş. Burada en çok talebe okuyan iki tane köy var. Birisi Araklı’da, biri Erzurum’da. Hiçbiri Arsinli değil. En çok öğrenci yetiştiren ilçe de yine Araklı. Ama Araklı’da, Arsin’de Kur’an kurslarına sahip çıkan, Kur’an kurslarını destekleyenler var. Arsin’de bugün binin üzerinde yatılı Kur’an talebesi var. Araklı belki bu kadar değil. Ama buna yakın. Bu bayramda, bu icâzette 84 tane öğrenci mezun edeceğiz. Ama onlara hediye verecek paramız yok. Telefonu çevirdim. Arsinli bir zengini aradım. “Senin paran var. Bizim paramız yok. Bu çocuklara hediye verelim.” “Kaç çocuk?”, dedi. 84 dedim. Çokmuş, dedi. Biraz sonra bana telefon etti. Dedi ki, belediye başkanı telefon etse bu parayı ben verir miyim, veririm. Bir amir telefon etse, verir miyim, veririm. Kur’an uğruna da dedi, ben 84.000 lira çıkarıyorum. Her talebeye biner lira, dedi. Biz cemaatimizden ümmeti Muhammed’den razıyız.

Bu kayıttan önceki görüşmemizde bir hatıranızdan, hocanızın size verdiği bir ödev, sizin de onu yapmak için ortaya koyduğunuz çabadan bahsetmişsiniz.

Hocam o hatıranızı bir daha alabilir miyiz?

Tabii hocam. Abdurrahman Efendi hocamız bize *Emsile, Binâ, Maksûd, Avâmil ve İzhâr*’ın âmil-i kıyâsi bahsine kadar ezbere okuyacaksınız, dedi. Biz de eve gittik. Böyle uzun gecelerde zaten evde otururduk. Ders çalışırken annem, “Evladım! Gece acı kırsın.” diyerek önüme biraz mısır ekmeği, (buğday ekmeği yok) biraz peynir, biraz yağ koydu. Ben ders çalışmaya başladım. Sabah namazına kalktığı zaman ben gene çalışıyordum. Oğlum hiç yatmadın mı? diye sordu. Dedim ki, hocaya yarın ders verilecek. Nasıl yatarım? Hocamızın yanına geldiğimiz zaman sekiz kişiden ancak iki kişi tam okuyabildi. Hocamız da bize, ben bu dersi sizi imtihan için verdim, ders için vermedim. Bakalım kim hoca olacak, dedi. Allahu Teâlâ hepsine rahmet eylesin. Mekânları cennet olsun.

Hocam kıymetli vakitlerinizi bize ayırdınız. Çok güzel bilgileri bizimle paylaştınız. Çok teşekkür ederiz. Görüşmenin sonunda ifade etmek istediğiniz son cümlelerinizi alabilir miyiz?

Benim bilhassa hoca arkadaşlarımızdan, dinî sahada hizmet eden arkadaşlarımdan bazı isteklerim var. Beni mazur kabul etsinler. Son zamanlarda her şeyimiz gelişti ama gayretimiz azaldı. Ben diyorum ki, Allahu Teâlâ’nın bize verdiği bunca nimetler var. Bir hatıramı burada anlatmak isterim. Umreye gitmiştim. Orada Arapça konuşurken Afrika’nın Cibuti memleketinden birisi bana dedi ki: “Sen Türk müsün?” Dedim ki, “Evet Türk’üm” “Kalk ayağa,” dedi. “Senin gözlerinden öpeceğim.” Niçin diye sorunca dedi ki, “Ben Afrika’nın bir ucunda küçük bir ülkedenim. Bir Kurban Bayramı günü kurbanı kestik, pişirdik, sofraya götürdük. Yerken iki tane delikanlı kapıdan içeri girdiler. Elleri poşetler vardı. Benim çocuklarım dedi ki: ‘Baba bu Kurban Bayramı günü bu gâvurların burada ne işi var?’ Dedim ki, ‘Oğlum susun. Bunlar Türk’tür. Bunlar Müslümandır.’ Dediler ki, ‘Biz beyaz Müslüman görmedik. Müslüman, siyah; beyaz, Hristiyan olur.’ Onlara dedim ki, ‘Evlatlarım, bir Fatıha bir Elif-lâm okuyun. Onlar da oturdular. Gayet güzel bir Fatıha, bir Elif-lâm okudular.’ Biz sofranın başında hep ağladık. Benim çocuklarım bana dediler ki, ‘Baba onlara söyle de, ayak-

larının altını öpelim. Onlar vatanlarını, memleketlerini, bayramlarını, komşularını, akrabalarını terk etmişler. Afrika'nın bir ucundaki Müslüman kardeşlerini ziyarete gelmişler.' Bu olay benim üzerimde, diyor, çok büyük bir etki yapmıştı. Şimdi bir yerde Türk duydum mu, gözünden öpelim geliyor." İşte ben kardeşlerimize şunu diyorum: Malumunuz Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de buyuruyor ki, "Elif Lam Mim. Bu Kur'an, ancak muttakilere hidayettir." Müminlere demiyor, Müslümanlara demiyor. Muttakilere hidayettir. Allah ancak muttakilerden kabul eder. Bu takva işini de anlayacak olan evvela bizim hocalarımız, din görevlilerimizdir. Yani bu konuda Allahu Teâlâ bu kadar nimetler vermiş bize. Türkiye'de yaşayan bir Müslümanın bu nimetleri bilmesi lazım. Allahu Teâlâ devletimize, milletimize zeval vermesin. Bizi esaret altına düşürmesin. Bu nimetlere şükredebilmeyi cümlemize nasip etsin. Derin saygılarımızı, teşekkürlerimizi sunuyoruz. Allah cümlelizden razı olsun.

